

FOSFORYTY I BURSZTYNY Z SIEMIENIA KOŁO PARCZEWA

UKD 553.64:563.99:591.781.4:551.881.4:550.822.5(438.142-202 pow. parczewski, Siemień)

Opracowując w latach 1959—1966 materiały trzeczorzędowe z okolic Siemienia koło Parczewa autor stwierdził występowanie konkrecji fosforytowych i bursztynow. Ponieważ na niedawno odbytym V Kongresie Techników Polskich (kilkakrotnie podkreślano znaczenie nawozów sztucznych dla intensyfikacji rolnictwa, autor zwraca uwagę na dokonane w rejonie Kocka stwierdzenie występowania fosforytów. W niniejszym komunikacie nie określa się jeszcze ani znaczenia ekonomicznego wystąpień, ani wielkości zasięgów. Temat ten przygotowany zostanie po dalszym zaawansowaniu opracowań.

Wychodnia eocenu w okolicy Siemienia znajduje się w gliniance nad stawem Siemień, na lewym brzegu rzeki Tyśmienicy. Poza nią brak na tym obszarze innych odsłoneń trzeczorzędu. Osady eoceneskie występują pod pokrywą utworów czwartorzędowych, które w miarę oddalania się od wychodni w kierunku NW przybierają na miąższości. Wobec niemal zupełnego przykrycia osadów eoceneskich potrzebne było wykonanie prac szybkowych, zlokalizowanych wzdłuż drogi biegnącej z Siemienia do Wierzychowin. Szybiki ponumerowano od I do VI. Szybik pierwszy postawiony został nad stawem Siemień, drugi na skrzyżowaniu drogi biegnącej z Siemienia do Czemiernik z szosą biegnącą z Parczewa do Lubartowa, trzeci na początku wioski Wólka Siemieńska, czwarty na końcu tej wioski, piąty na początku wioski Kolonia Siemień, szósty przy końcu tej wioski.

Szybik I

- 0,00—0,20 m — piasek szarobrazowy bez fauny (czwartorzęd);
- 0,20—0,35 m — il piaszczysto-marglisty, szarobrazowy z małą ilością glaukonitu i fauną;
- 0,35—0,85 m — szarozielonkawy il piaszczysto-marglisty z konkrecjami żelazistymi i fauną;
- 0,85—1,35 m — szarozielony piasek marglisto-łłasty z konkrecjami fosforytowymi o zawartości 13,3% P_2O_5 i z fauną;
- 1,35—1,55 m — zielony piasek glaukonitowy z licznymi zlepami fosforytowymi o zawartości 15,8% P_2O_5 i około 0,01% Mn, z zębami ryb i śladami po rozpuszczonej faunie oraz bursztyunami;
- 1,55—1,75 m — piasek glaukonitowy z dużymi konkrecjami fosforytowymi dochodzącymi do 15 cm średnicy, zawierającymi 16% P_2O_5 , pokrytymi wodrotlenkiem żelaza;
- 1,75—1,95 m — piasek glaukonitowy z konkrecjami fosforytowymi dochodzącymi do 10 cm średnicy, zawierającymi 13,4% P_2O_5 ;
- 1,95—2,05 m — piasek glaukonitowy z drobnym, dobrze obtoczonym żwirami kwarcowym i litytowym;
- 2,05—2,55 m — jasnożółty il zwiertzeliny kredowej.

Szybik II

- 0,00—1,40 m — jasnoszary piasek kwarcowy bez fauny (czwartorzęd);
- 1,40—3,50 m — żółtozielony il piaszczysty z fauną;
- 3,50—3,90 m — piasek glaukonitowy ze zlepami fosforytowo-manganowymi o zawartości 15,3% P_2O_5 i z bursztyunami;

- 3,90—4,00 m — piasek glaukonitowo-kwarcowy z drobnym żwirami kwarcowo-litytowym;
- 4,00—6,10 m — il zwiertzelinowy i margiel kredowy.

Szybik III

- 0,00—0,80 m — jasnoszary piasek kwarcowy (czwartorzęd);
- 0,80—2,30 m — szary mułek;
- 2,30—4,30 m — szarozielony il piaszczysty z fauną;
- 4,30—4,80 m — piasek glaukonitowo-kwarcowy z fosforytami i bursztynem.

Szybik IV

- 0,00—1,00 m — biały piasek kwarcowy (czwartorzęd);
- 1,00—2,00 m — szary mułek (czwartorzęd);
- 2,00—5,00 m — jasnoszary mułek (czwartorzęd);
- 5,00—6,00 m — piasek szarobrazowy (czwartorzęd).

Szybik V

- 0,00—1,50 m — piasek kwarcowy jasnoszary (czwartorzęd);
- 1,50—3,50 m — il jasnoszary;
- 3,50—5,00 m — il piaszczysto-marglisty, szarozielony, z fauną;
- 5,00—5,40 m — piasek kwarcowo-glaukonitowy, z konkrecjami fosforytowo-manganowymi;
- 5,40—5,50 m — piasek kwarcowo-glaukonitowy, z drobnymi konkrecjami fosforytowo-manganowymi i drobnym żwirami kwarcowo-litytowym;
- 5,50—6,00 m — il kredowy jasnoszary.

Szybik VI

- 0,00—5,00 m — piasek kwarcowy, jasnoszary (czwartorzędowy).

Szybiki czwarty i szósty są najbardziej na NW wysuniętymi szumfami. Nie osiągnęły one utworów eoceneskich, ponieważ osady te występują tu poniżej poziomu wodonośnego.

Jak widać z powyżej przedstawionych profili na dość znacznym obszarze w spągu utworów eoceneskich występuje półmetrowa warstwa konkrecji fosforytowych o zawartości od 13,4% do 17,3% P_2O_5 . Są to dwa rodzaje konkrecji. Wyżej leżą miękkie, brązowe zlepy fosforytowe zawierające do 17,3% P_2O_5 , niżej twarde, szare konkrecje o zawartości 13,3% P_2O_5 . Z osadu leżącego powyżej warstwy fosforytonośnej oznaczono liczną faunę (która została podana w oddzielnym opracowaniu). Fauna ta określa wiek osadów jako górnooligoceneski i wykazuje duże podobieństwo do zespołów z Magierowa, Mandrówki, Kalinowki, margli budapeszteńskich z Budapesztu, górnego eocenu z Wanny w Bułgarii, bartonu Anglii i górnego eocenu północnej Francji.

Podobne do utworów z Siemienia osady złożone z mułków i piasków glaukonitowych, zawierających w spągu ziarna żwiru, przeważnie kwarcowego, opi-

suje W. Karaszewski ze wsi Karczma Kunowska koło Iży oraz osady Kazanów położonej między Iżą a Zwoleniem. Same żwirki jako pozostałość po rozmytym osadzie opisuje W. Karaszewski z okolic Skarżyska i Starachowic. Autor ten zwraca uwagę na podobieństwo powyższych osadów do piasków glaukonitowych z podobnym żwirkiem w spągu z okolic Puław.

Podobne osady wykształcone w postaci żwirków leżących na kredzie i przykrytych szarozielonymi ilami, warstwą piasku glaukonitowego dochodzącą do 20 m grubości, z białym piaskowcem w stropie (ten biały piaskowiec silnie scementowany może być odpowiednikiem piaskowca z Magierowa) występują w okolicy Kołków, Ojka i Dubna między Równem a Kowlm (11). Dalej ku północy w okolicy Nowogródka opisuje Z. Sujkowski (10) żółte i zielone piaski glaukonitowe z fosforytami tworzącymi miejscami złoża. Podobne utwory zawierające fosforyty, bursztyn i faunę górnoeoceniczną znane są również z Chłapowa na Pomorzu. Rozmieszczenie górnego eocenu na Polesiu zachodnim omawia E. Rühle (6).

Rozmieszczenie powyżej omówionych miejsc występowania górnego eocenu oraz innych opisanych przez uczonych rosyjskich i radzieckich z okolic Morza Czarnego, dorzeczy Bohu i Dniepru, tudzież powiązania faunistyczne z Anglią oraz północną Francją, wskazują, iż od Morza Czarnego poprzez Ukrainę, Białoruś i Polskę północno-wschodnią ciągnęła się odnoga morska łącząca Morze Czarne z Morzem Północnym, której południowo-zachodnią granicę tworzyły na terenie Polski Góry Świętokrzyskie i antyklinalorium kujawsko-pomorskie. W związku z powyższymi przytoczonymi danymi cały obszar naszego kraju położony na północno-wschód od Gór Świętokrzyskich i antyklinalorium kujawsko-pomorskiego może stanowić obszar perspektywiczny do poszukiwań górnoeocenicznych fosforytów oraz bursztynów.

LITERATURA

1. Deshayes G. P. — Description des coquilles fossiles des environs de Paris. Paris 1824.
2. Fuchs Th. — Die Conchylienfauna der Eocänenbildungen von Kalinowka im Gouvernement Cherson im südlichen Russland. Zapiski Imp. S.-Peterburskogo Ministerabg. Obszcz. Wtoraja seria, 1870, t. 5.
3. Goczew P. — Paleontologiczni i stratigráficos izuczwanja wrchu eocena w Warnencko. Spis na Bylg. Geol. Drużestwo, 1933, t. 5, z. 1.
4. Karaszewski W. — Ślady występowania starszego trzeciorzędu morskiego w dorzeczu Iżanki (Północno-wschodnie obrzeżenie Gór Świętokrzyskich). (praca w druku).
5. Klüsznikow M. N. — Stratigrafija i fauna niżniekrietieticznych otłozenij Ukrainy. Trudy Inst. Gieol. Nauk AN USSR. Sier. strat. i pal., wyp. 13. Kijew 1953.
6. Rühle E. — Kreda i trzeciorząd zachodniego Polesia. Biul. PIG, 1948, nr 34.
7. Rühle E. — Przegląd wiadomości o podłożu czwartorzędzu północno-wschodniej części Niżu Polskiego. Biul. IG, 1955 nr 70.
8. Rogala W. — Oligozänbildungen am Höhenrücken „Roztocze Lwowski-Rawskie”. Biul. de l'Acad. des Sc. de Cracovie. Cl. des sc. math. et natur., 1910, ser. A.
9. Sokółow N. — Fauna molluskow Mandrikowki. Trudy Gieol. Kom., Now. Ser., 1905, t. 13.
10. Sujkowski Z. — Rozmieszczenie odsłoniętej kredy między górnym Niemnem i Prypecią. Spraw. PIG, 1938, t. 9, z. 2.
11. Sujkowski Z. — Badania geologiczne na Wołyniu i Polesiu w r. 1938. Biul. IG, 1939, t. 15.
12. Wood S. V. — A monograph of the Eocene mollusca. Pal. Soc. 1861, t. 13, nr 4.